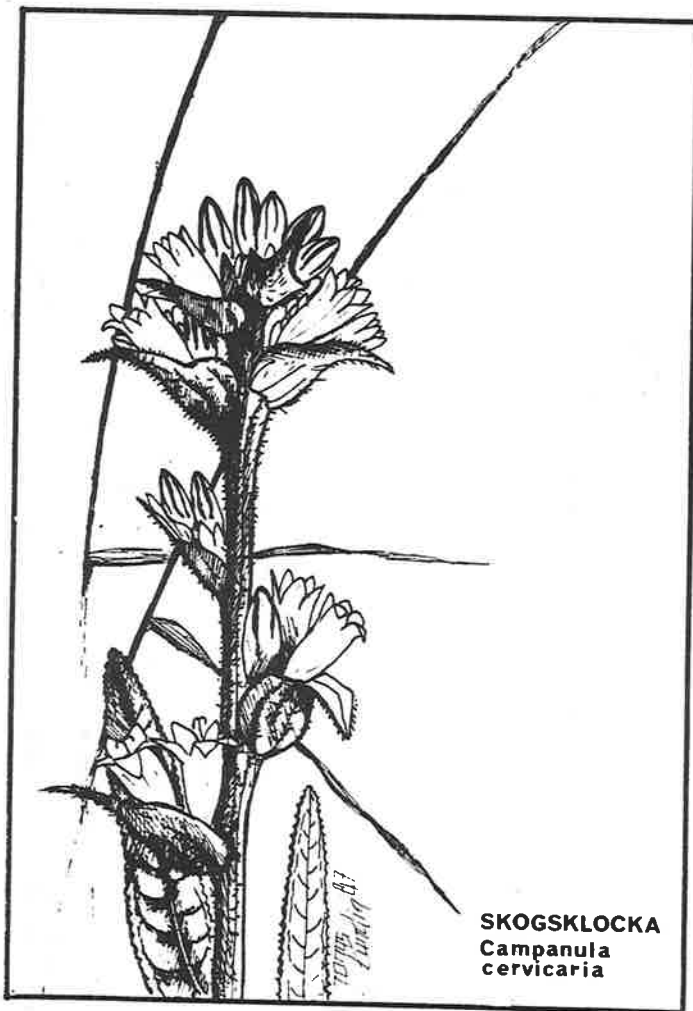

VÄXTER

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

SKOGSKLOCKA
Campanula
cervicaria

Nr 3
1987
Årg. 5

NR 3 1987 ARG 5

Växter i Hälsingland och Gästrikland ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). Tidsskriften utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst) och distribueras till medlemmar i GÄBS.

Man blir medlem i GÄBS genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 575811-5. Årsavgiften för 1987 är 55 kr (varav 5 kr är medlemsavgift i SBF) för de som tidigare inte är medlemmar i SBF respektive 50 kr för de som redan är medlemmar i SBF (till exempel genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift, SBT).

Prenumeration på SBT beställes genom Forskningsrådets Förlagstjänst, Box 6710, 113 85 Stockholm, postgiro 181900-2. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 380 sidor. Prenumerationsavgiften för 1987 är 140 kr.

Önskemål och bidrag i alla tänkbara (och otänkbara) former för kommande nummer av Växter i Hälsingland och Gästrikland mottages tacksamt av redaktionen, som består av:

Rosa Wallgren, Källparksgatan 2, 754 32 Uppsala, 018/11 04 29

Mats Wedin, Flogstavägen 43C, 752 63 Uppsala, 018/46 23 39

Mats Carlsson, Erling Skjalgssonsg 30, 0267 Oslo 2, Norge, 02/44 43 89
(Bengt Stridh, California Institute of Technology, Pasadena, USA)

GÄBS styrelse 1987

Ordf Anders Delin
Lundnäs 3279
820 10 Arbrå
0278/400 57

T.f. Kassör Stefan Olander
87-08 - Box 225
88-06 820 03 Viksjöfors
0271/180 39

V Ordf Peter Ståhl
Fleminggatan 31E
802 21 Gävle
026/11 35 02

Barbro Risberg
Hagmarksgatan 44
813 00 Hofors
0290/277 81

Sekr Ulf Swahn
S Kopparslagarg 13B
802 21 Gävle
026/10 35 86

Ake Agren
Ringvägen 9E
826 00 Söderhamn
0270/105 03

(Kassör) Bengt Stridh
adress enligt ovan

Suppl Mats Carlsson
adress enligt ovan

Jan Hedman
Sävsparvsvägen 5A
778 00 Norberg
0223/208 82

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapet's syften är

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska florán i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlas-rutor. I Gästrikland pågår projektet "Hotade och sällsynta växter i Gävle kommun" med Ulf Swahn och Peter Ståhl som ledare.

GÄBS har 226 medlemmar (1987-09-03).

Omslagsbild JONAS LUNDIN, Gävle.

Uppsala 1987-09-03

Hej!

VAD NU DÅ! Är det ingen som har hittat vårstarr i Hälsingland i sommar? Inte ens från Söderhamn har vi hört ett ljud om den saken. Sommaren har kanske varit för kort i år. Vi hann i alla fall med en inventerarträff i Hasselatrakten och Svenska botanikdagarna i GÄBS regi.

I detta nummer hittar ni bl. a. nya utbredningskartor för 12st Hälsingearter (SID 6).

Tack till Roland från Svalöv som tecknat och berättat om sina inventerarupplevelser i Hälsingeskogarna (MITTEN) och Elisabet från Stockholm för en teckning (SID 37). Tack även till ER som varit med förr!

* se nr 2-87

REDAKTionen

INNEHÅLL

- 4 Bengt Stridh, Ljusdal/Uppsala
I Dr Larssons fotspår
- 6 Björn Wannberg, Uppsala
Några nya utbredningskartor
- 10 Åke Ågren, Söderhamn
Vårarv, *Cerastium semidecandrum*, ny art för Hälsingland
- 11 Barbro Risberg, Hofors
Växtinventering i Torsåkers socken
- 20 Roland Lyhagen, Svalöv
Inventering så in i Hälsingland
- 25 Mats Wedin, Hudiksvall/Uppsala
Roliga fynd från Hornslandet
- 29 Anders Delin, Arbrå
Galium suecicum, backmåra, i Ängersjö
- 31 Åke Ågren, Söderhamn
Lovande lavförsök
- 36 Arne Strömberg, Uppsala
Växter på torvtak i Uppsala-Näs
- 38 Bengt Strid, Ljusdal/Uppsala
Fjällögontröst - ett lokaltips
- 39 Höstmöte i Arbrå
- 40 Kalendarium

I DR LARSSONS FOTSPÅR

Denna berättelse tilldrog sig lördagen den 25 juli under GÄBS inventerarmöte i Hassela. Jag, Bengt Larsson från Ljungaverk och Anders Lindqvist från Ange hade av atlasgeneralen Peter Ståhl blivit tilldelade rutan 16G7H, väster om Hassela. I denna ruta fanns två gårdar i det sydostligaste hörnet och vi beslöt oss för att börja med dessa kulturmarker innan vi gav oss i kast med skogarna och myrarna.

Vårt första mål blev Bygget. När vi tagit av från riksväg 305 var vi först tvungna att passera förbi en gård som låg några hundra meter söder om Bygget (utanför vår ruta). Omedelbart när vi kom till ängsmarkerna vid gården tvärbromsade vi. 5-10 m till vänster om bilen stod nämligen blommande brudsporre. Vi räknade till drygt 20 blommande plantor och dessutom fanns här tvåblad och klotpyrola. Vilken start på dagen!

Medan Anders och Bengt letade vidare gick jag in i gården och pratade lite. Det var frun i huset som öppnade. Jodå, hon kände till brudsporrarna. Hon kallade dem för "Guds (uttalat Gus) händer" eftersom rötterna hade fem fingrar. Hon kunde också berätta att "Dr Larsson" varit där för ett par veckor sedan och tittat på dem, i samband med ett besök hos den sjuke mannen. (Arnold Larsson, Delsbo är GÄBS flitigaste krysslisteproducent och har inventerat en stor del av Bjuråkers 5x5 km rutor). Ni vet hur det är, det är inte samma känsla att återfinna en växtplats som att finna en helt ny. Eftersom Arnold redan varit där och gården låg utanför vår ruta beslöt vi oss därför raskt för att åka vidare.

Väl framme vid Bygget så ställdes ögonen på skaft igen. På en liten äng bland glesa björkar, alldeles vid gården, står ett 50-tal blommande brudsporrar (varav 2 vita). Här växte också skogsnycklar (1 planta), tvåblad, fjälltimotej m.m. Ännu ett praktfynd alltså. Vi gick raskt in i gården för en intervju och mötte då en yrvaken man som nog hade lite svårt att förstå vår morgontidiga glädje över våra fynd. Vi fick efter ett tag veta att Arnold Larsson hade varit här för ett par veckor sedan. Det var som "djäsiken" tyckte vi och började nu småle åt det osannolika att Arnold varit här också. När paret i gården väl vaknat och vi släpat ut dem för att förevisa våra fynd kunde de berätta att det fanns smörbullar vid den gård som tidigare stått ett kort stycke bort. Dem kunde vi dock inte återfinna. Istället gick vi till de gamla slåttermarkerna vid Ahalla och såg bland annat tvåblad i en granplanterad slåttermark.

Efter det mycket trevliga besöket vid Bygget åkte vi till den västligaste gården i norra Furuberg. Vi tänkte att det är väl bäst att vi talar om vad vi håller på med så vi gick in i gården och förklarade vårt ärende. Dessutom frågade vi om man visste om några speciella växter runt gården. Jodå, "Dr Larsson" hade varit där för ett par veckor sedan och hittat brudsporre och smörbullar, vilket utlöste ett livligt skrattande från oss. Nåja, vi fick brudsporre (tre blommande plantor) och smörbullar (endast blad, ty marken var slagen med lie) förevisade. Växtplatserna låg i 5x5 km-rutan öster om "vår".

Slutsatsen blir enligt följande. Om du möter någon botanist i Bjuråkerstrakten så kan följande tilltal var lämpligt: "Dr Larsson, förmodar jag".

Bengt Stridh

PS. Arnold dementerar att han varit vid Bygget så att i alla fall en av brudsporrelokalerna var ny!. DS

NÅGRA NYA UTBREDNINGSKARTOR

Här kan vi presentera utbredningskartor för ytterligare en bukettt hälsingeväxter.

I förhållande till de kartor som presenterades i förra numret är de här baserade på ungefär dubbelt så många listor, d.v.s. ca 3800 fullständiga krysslistor och 500 lösa noteringar. Detta beror till största delen på att ett tidigare saknat magnetband med äldre listor kom till rätta strax efter förra numrets pressläggning. Dessutom har ytterligare några hundra nyare listor blivit inlästa. När detta skrivs i slutet av augusti har dock inga av 1987 års inventeringsresultat kommit in i datorn. Det bör alltså med tiden kunna bli åtskilliga nya prickar framför allt i Hasselatrakten.

Liksom förra gången har jag försökt välja ut arter som visar någorlunda markanta särdrag i sin utbredning. Kartorna ger naturligtvis upphov till en del funderingar t.ex. i vilken grad olika inventerares intresse för olika biotoper påverkar pricktätheten för olika arter. Uppenbart är ju att den stora koncentrationen av prickar för fackelblomster och strandgyllen i Ljusdalstrakten hänger ihop med den noggranna inventeringen av Ljusnans stränder där. Men är t.ex. verkligen knapptåget så markant mycket vanligare runt Alfta än på andra håll i landskapet som kartan antyder?

? Intressant att jämföra är utbredningen av paret rödblära - vitblära. Vitbläran tycks praktiskt taget saknas i de områden där rödbläran är vanligast (med undantag för Söderhamnstrakten)- men är ungefär lika vanlig (eller ovanlig) som den sistnämnda i de centrala delarna av Hälsingland.

Av de tolv presenterade arterna är fem (fackelblomster, pillerstarr, skvattram, hundäxing och veketåg) mer eller mindre utpräglad östliga eller sydöstliga i sin utbredning, medan backstarr, fjällnejlika och fjälldunört är västliga/nordvästliga.

o Fackelblomster
Lythrum salicaria

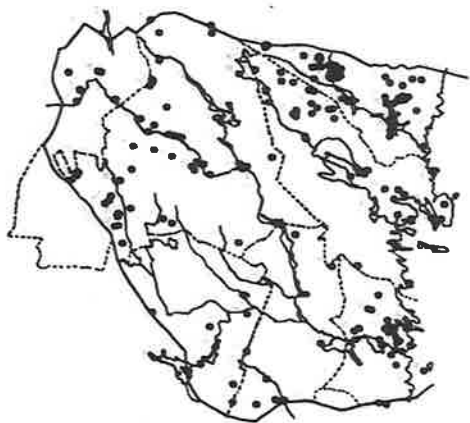
o Strandgyllen
Barbarea stricta

o Fjällnejlika
Lychnis alpina

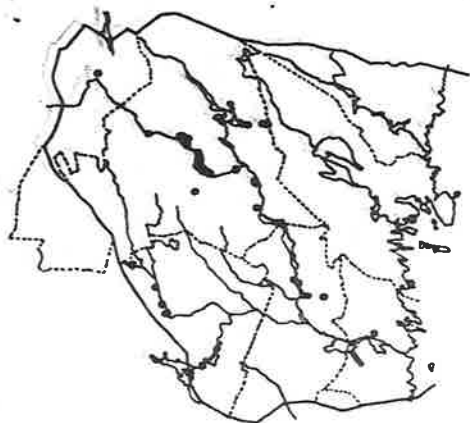
o Fjälldunört
Epilobium hornemannii

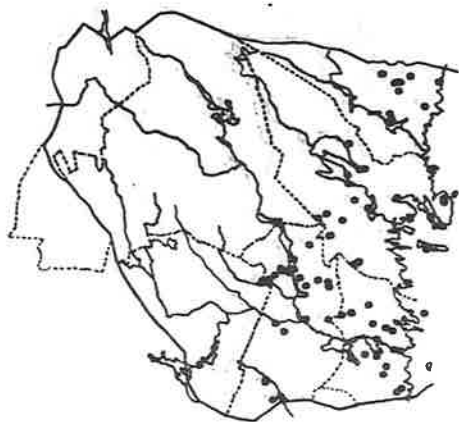
o Rödblära
Silene dioica

o Vitblära
Silene alba

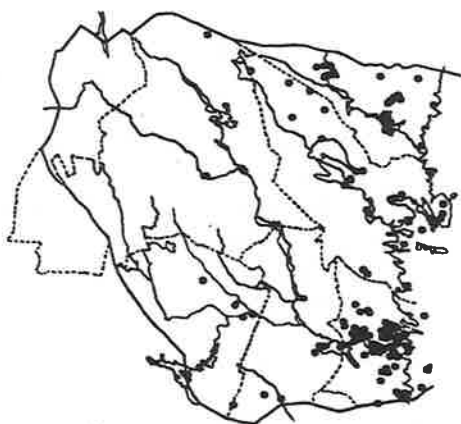
o Backstarr
Carex ericetorum

o Pillerstarr
Carex pilulifera

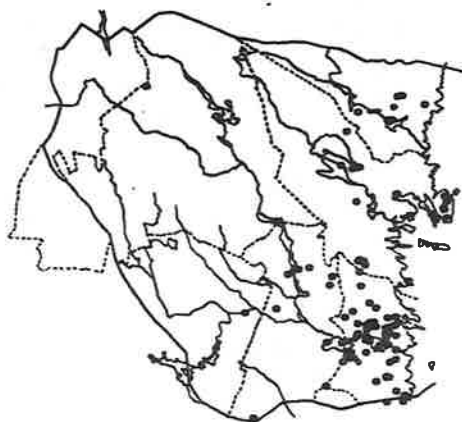
o Skvattram
Ledum palustre

o Hundäxing
Dactylis glomerata

o Knapptåg
Juncus conglomeratus

o Veketåg
Juncus effusus

Vårarv *Cerastium semidecandrum* ny art
för Hälsingland.

Att det dyker upp nya arter för landskapet är ju glädjande. Så här gick det till: Sanddraba *Draba nemorosa* är en växt som kan tänkas växa i Söderhamn. Hartman 1854 uppger den växa i kyrkogårdsmuren vid Söderhamns kyrka, men denna mur flyttades på 1960-talet och fanns sanddraban kvar då så försvann den väl med murflyttningen. Viström 1898 uppger att att den växte på en ö som heter Rönnskär, men om den finns kvar ännu är ovisst. De båtförsedda söderhamnsbotanisterna har ännu inte kommit sig för att undersöka saken. I Juni ringde Folke Andersson att han funnit sanddraba vid ett gammalt fiskesamhälle som heter Krokskär och ville jag skulle verifiera saken. Det stämde bra och när jag gick där och strosa fann jag en liten överblommande växt med förhållandevis stora frökapslar. Det var vårarven till ett antal av ca:50 och ungefär lika för sanddraban. En sällsynt växt kommer sällan ensam. Den påminner om förkrymta hönsarv men har äggrundare blad och har både vanliga hår och klibbhår. En närstående art har bara klibbhår *Cerastium glutinosum* klibbarv. Folke och jag har tidigare gått över detta område utan att ha sett någon av dessa arter, säkerligen på fel årstid eller att det varit gynnsamt denna regniga vår, då de växer på ett grusområde med ytterst lite jord. Ny för Hälsingland är väl också åkernejlika *Vaccaria pyramidata* som finns i en blåklintsodling på min fritidshustomt i Storsjön. Rengsjö men det kanske inte "gills" Åkernejlikan är ett sånt där försvinnande åkerogräs som kom in till Sverige genom vallodlingens införande på 1900-talet. Den är upptagen som ruderväxt i våra floraböcker. Nya för Söderhamn är backsmörulomma Ran. *polyanthemos* och fjällgröe *Poa alpina* som jag funnit på Västra Berget. Därutöver har jag hittat en egen skogsfru i Rengsjö, ja orkideen alltså.

Åke Ågren

VÄXTINVENTERING I TORSÅKERS SOCKEN

De sommarkurser som GÄBS anordnat har medfört att alla intresserade har fått ta del av botanisk inventeringsmetodik. Genom detta har Lennart och jag fått inspiration till att starta en undersökning av vår närmiljö, som i det här fallet avgränsas av Torsåkers socken = Hofors kommun.

Genom de kontakter vi under sommarvistelser på Gotland haft med projektet Gotlands flora, fick vi uppslag till att konstruera ett eget inventeringsprotokoll, som har den likheten med den gotländska modellen att arternas namn är på svenska och i bokstavsordning. Detta kändes meningsfullt bl a med tanke på de botanikintresserade, som fanns i vår SNF-krets och som deltog i studiecirkelar i botanik. För att stimulera den gruppen, som i dag består av 25 personer, till egen aktivitet, krävdes ett protokoll, som var lätt att använda.

Arturvalet gjordes med tanke på Torsåkers socken. Protokoll (se fig) delar in arterna i tre kategorier. För de vanligaste arterna registreras enbart om de finns i en ruta eller ej genom en understrykning på formuläret. För de sällsynta arterna på baksidan av protokollet mäts koordinater in på den nya gula kartan, skala 1:20000. Det innebär att växtplatsen kan lokaliseras på 20 m när. För dem anges också antal. För en mellankategori, vars status vi ville ha en bättre uppfattning om registreras alla lokaler och antal ex. i varje ruta. På protokollet finns också en kopia av rutan från den gula kartan. På kartkopian markeras hur inventeraren rört sig i rutan. En fördel med den gula kartan är att ägogränser är markerade. Eftersom de ofta är synliga i terrängen underlättas orienteringen. En ruta omfattar 1 km. Området består av 451 rutor.

Datum	Start	Slut	Tid	Datum	Start	Slut	Tid
1				7			
2				8			
3				9			
4				10			
5				11			
6				12			

Ruta

13G li 31

Inventerare

Am dunört	brännässel	gran	Bagfibbla	kallgräs	kärrkavle	mjölte	grästrag	skogafibb	stjärneta	timotej	vithövar	äkerwädd
andamat	bunkestarr	grenör	hallon	kisthal	kärrsilja	mjölon	Renfana	skogafrak	stornära	toppösa	vittäsa	Älinate
asp	Daggkäpa	groblad	hampdån	klubbkors	kärrsilti	soseviol	revlummer	skogaklov	storelles	topplösa	vittpyrola	Älgräs
Backskärr	dvärgigel	gräs	harkål	klotpyrol	kärrtiste	myrtåg	revormstö	skogskova	strandklo	trampgrö	viteippa	Ältrammet
balderstr	dybladåra	gråbinka	haretarr	klotetarr	kärrviol	Nicketarr	revasörbl	skoganarv	strängeta	trampört	vårberod	Ängsträma
bergdunör	dystarr	gräbo	harsyra	knagglest	Liljekonv	nordbräke	rosling	skoganopp	strätta	tranbär	vårfryle	Ängedaggk
berggröe	dyveronik	gråfibbla	hirstarr	knapptag	lingon	nordkräb	rundsiles	skogsnäva	styvfibbl	trädstarr	vårtrösk	Ängsfryle
bergslök	Äkräken	gråstarr	hjärttron	knüttling	linnea	nordnäck	ryltåg	skogsaall	styvmarv	trädtåg	våtarv	Ängsfräken
bergsyra	ekorrbrär	gråvide	hultbräke	korsört	litenblåk	norrlästar	rödavinbä	skogstjä	sumpfräne	tuvsav	vågmälla	Ängsgröe
blåsedagg	en	gräsnate	humleblom	krusebär	ljung	norrekfing	rödblär	skogseäv	sumpförgä	turtätel	vågtåg	Ängskavle
bindvide	eng räjgr	gräsettbl	hundloka	krustätel	lomme	nottblomst	rödklint	skogstibl	sumpnära	tuvtill	vårderot	Ängsklocka
björkpyro	Packelblo	gulfetkno	hundstarr	krypnarv	lundgröe	nyporros	rödklöver	skogsviol	sumpnoppa	Vass	Äkerbinda	Ängskorall
björnlöka	Sfingörör	gulpuddra	hundäxing	kräklöve	lupin	nydört	rödpliste	skvattram	sumpstarr	vaastarr	Äkerfräke	Ängaruta
bleketarr	flasketarr	gullris	bäckvicke	kräkvicke	lärk	nåletarr	rödevinge	slidstarr	svaltung	vattenblå	Äkerförgä	Ängsvinge
blodrot	flockfibb	gulmärs	häg	humslin	lön	odon	rödven	slätterbl	svartvide	vattenklö	Äkerkål	Ängseyra
blåbär	flyghavre	gulnäckro	hägvispe	kvaestfibb	Majbräken	ornrot	röllika	smulttron	svinnmälla	vattenmär	Äkerkål	Ängsull
blåttätel	frosört	gulsörre	hästhov	kvickrot	Majsmörbl	Penningör	rönn	smälänke	säpnepil	vattenpil	Äkerwädd	Ängsvädd
bockrot	Äkthanne	gulvial	hönsarv	källarv	salveroni	pillarses	rörlän	smörblom	salg	vektåg	Äkerperg	Ängsperis
bräckt	färsvinge	gärdestä	höstfibbl	kärtingan	sanngräs	pilört	Sandnarv	snip	säv	videört	Äkertiste	Ärtstarr
brudborst	fältveron	gärdört	Jämycklar	kärrdunör	säskros	pipdån	Sandtrav	sommargyl	Taggstarr	viastarr		
brunrör	Getkanom	gäddnate	Joleter	kärrfräke	säsa	pipgrö	sjöfräken	stenbär	tall	vitag	Äkerveron	Ögontrösk
brunven	gläsbjörk	gökblomst	Kabbele	kärrgröe	mjukpliet	pore	skogsbräk	stenösa	teveronik	vitgröe	Äkerviol	Örnträken
brunört	glättedagg	gökärt										

Ask	grönstarr	kransryn	ornbär	småsporr	tjärblom
Backtrav	gulskavle	krustist	plbligel	spindelb	trindata
berggrör	Harteros	krypven	Rankstarr	springör	träjon
besksöta	häckspir	krypvide	repestar	späddagg	tätört
blekfryl	Igelknop	kräkbär	revfibbl	stenbräk	Ullkardb
blåsippa	Jordrök	kungelju	roströte	stillfrö	Valldagg
blåstarr	jättegrö	kålmalke	ryssgubb	stinknäv	vektbrax
breckkave	Kanelros	kärrfibb	rödfibbl	stjärnda	wildlin
brunklöv	kattfot	Lappvide	rödkämpa	storblåk	vitastarr
Bruvfläd	klibbal	loppluma	röraving	styvbrax	vitactva
Flendört	klofibbl	lökktag	Sengröe	svartavi	vårfringe
fältarv	knappaäv	Madrör	skogstry	svinnmolk	vårtörel
Getrame	knärot	måbär	skogsevic	svärdsl	vågtiste
glänsdag	knöklök	Nälsäv	sköldbla	Tallört	Ängshave
grönknäv	korallro	Olvon	slättfib	tibast	Ängsakal

Agneäv	Fjallidun	Jättelok	mattfibb	ekogeför	toppkloc
akleja	fjallgrö	jättesta	mattlumm	skogsklo	3talslam
alm	fjalltim	Kamomill	mosippa	skogskni	trollidru
axag	fjalltol	kamäxing	murruta	skårdagg	trådfräk
Backdunö	flikplis	klasefib	myggblom	slokstar	trnattvi
backfing	flotagra	klockpyr	myskgräs	smalkave	tvåblad
backglim	foderlos	klubbeta	myskmalv	sminkrot	tyskfing
backnejl	foderväl	knutnarv	myskmåra	amåsiles	Ullört
backruta	fyrting	knylhavr	Nagelört	smällgli	undervio
backstar	fågelbär	knäckepi	nattviol	enärjmär	upplvall
backvial	fältgent	knägräs	nejlikro	somlänke	Vargtöre
bankrass	färgkull	knölamör	njurdagg	sparvnäv	vattaloe
berberis	Gaffelbr	knölayek	nässeelan	sparvvic	vattblin
bergglim	gatkrass	korsslam	Odört	spikkub	vattpest
bergkäre	getvÄppl	kranseli	oxel	springko	vattstak
bergven	granbräk	krussekrä	Paddfot	spädstar	veksäv
bitterpi	grodmöja	kungsäng	palstern	stagg	vippärt
blomvass	gropnate	kältiste	parkgröe	atinkays	vitblära
blåeld	grustrav	källdagg	parkeall	storigel	vitnäcker
blåklint	grätsalt	källört	parkemul	storven	vitpliset
blåsuga	gräsull	kärrbräk	pestakrä	strandgy	vresros
blåsäv	grönkull	kärrspir	piggstar	strandlu	vårförgä
brudbröd	grönpyro	kärrstjb	pilblad	strandra	vårkorsö
brudspor	grönvide	kärrull	plattlum	strandrä	vårsperg
brunag	gullklöv	kärrvial	platteta	strandvi	vårstarr
brunskär	gullviva	körvel	purpurkn	strimapo	vårveron
bäckbräs	gyttigel	Libbetic	Rockentr	strutbrä	vårärt
bäcknate	Harmynta	lind	rosendun	stubbtag	väddklin
bäckvero	harris	lithardb	ryl	stylteta	Åkerbär
Daggvide	hassel	loppstar	rättsvan	stånde	Åkerpilö
darrgräs	hornsärv	luddhavr	rödlänke	sumpvial	Åkerrätt
duvvice	humle	luddlost	rödnarv	svartbrä	Åkersena
dvärgbjö	humleluc	lundarv	rödtoppa	svartfry	Åktaförg
dvärgblä	hårsling	lundbräk	rödvide	évartkäm	ÅktaJoha
dvärghär	härstarr	lundelm	Samdagggk	avedjenä	ålväxing
dvärglum	hällebrä	lundstjb	sanddrab	avinrot	ängagent
dvärgmär	häslebr	lundtrav	sandviol	ylört	ängshavr
dvärgnäs	häslekl	lungört	sandvita	särläke	ängennyck
dvärgtra	hästskrä	långnate	sjöranun	sötvedel	ängenäva
dvärgvär	hästsvan	låsbräke	skatnäva	sötvÄppl	ängvide
dyblad	hönsbär	Majviva	skavfräk	Tagelsta	Ögonpyro
dytag	höskallr	malört	skelört	tageläsv	
Ek	Jordreva	mandelbl	skogbrä	tiggarra	
Eternäs	Jungfrul	mandelpi	skogsfu	toppjung	

Somrarna 1986 och 1987 har vi inventerat enligt modellen. Av de 451 rutorna har vi någorlunda fullständigt inventerat 71 st (16 %). Tiden vi lagt ned är 313 h.

Det är alltså för tidigt att dra några generella slutsatser från materialet, men redan nu kan vi säga att våra kunskaper om traktens flora ökat avsevärt, och att vi lärt oss mycket om områdets natur, något som gett oss bättre underlag för vårt arbete med naturvård. Vi har också haft stor nytta av de rapporter om fynd vi fått från våra cirkeldeltagare, och vi har upplevt inventerandet som roligt.

Ett visst mått på hur okänd denna socken varit botaniskt är det antal arter som varit kända av oss och/eller dokumenterade härifrån.

Antal kända arter:	År	Antal
	1984	420
	1985	496
	1986	585
	1987	616

Finns det då några särdrag i Torsåkers flora ?

Vippärten kan nog utnämnas till vår egen "sockenblomma." Enligt Lindbergs Gästriklands kärlväxter, är den känd från tre lokaler i landskapet, varav två i Torsåker, (Åsbotten, Körbergsklack). Vi har funnit den på ytterligare fyra lokaler, där Söderåsen har den rikaste förekomsten med flera hundra ex. Den finns också på Skållberget, Gjusberget och Råberget.

Brunklöver är en art som enligt utbredningskartorna skall ha sin svenska tyngdpunkt i förekomst i våra trakter. Den har vi funnit i 20 st av de 71 rutorna. Då är kanske de tre fynden av gullklöver mer anmärk-

ningsvärda, eller varför inte bergrör, som det enligt utbredningskartor borde finnas, men som vi bara hittat två gånger.

Kalkgynnade arter

Att området är präglad av basiska bergarter (urkalksten, grönstenar) är välkänt, liksom en del rariteter som finns i kalkområdena, som Körbegets purpurknipprot och toppjungfrulin. Nyupptäckta under inventeringen är klippbräcka och fågelstarr på Söderåsen, där det också finns stora fält med backskafting. Sårlåka finns relativt rikligt i mullrikare partier på Körberget, och i lägre liggande fuktstråk på Söderåsens sydslutning och Skållbergets västra delar. Tabellen nedan visar förekomsten av några kalkgynnade arter

Art	Antal rutor där arten registrerats	Andel (%)
Blåsippa	33	46
Darrgräs	10	14
Vildlin	8	11

Hotade och sällsynta skogsarter

Torsåkers socken domineras av skog (77 %). Skogen är hårt hanterad sedan sekler tillbaka, då den varit en viktig råvara vid järnhanteringen. Numera bedrivs ett modernt, rationellt skogsbruk. Av ett naturligt skogslandskap finns endast fragment kvar i branter, bäckraviner, bryn runt myrar och sjöar mm. Det finns också några värdefulla Domänreservat. Det finns dock fortfarande kvar några av de arter som i Skogsstyrelsens Floravård i skogsbruket uppges som hotade.

Mosippan är glest spridd på de sandiga tallhedarna i de östra delarna. Förekomsterna uppvisar sällan mer än några enstaka plantor.

Enstaka ex av skogsbräsma kunde vi visa upp under GÄBS sommarkurs 1986. I sommar har vi hittat ca 50 plantor i samma vattensystem, nedströms Solbergadalens domänreservat, där reviret planerar att utvidga reservatet, så att den nyupptäckta förekomsten också kommer att ingå i reservatet. I reservatet finns också goda förekomster av myskmåra och dvärghäxört. Myskmåran trivs inte minst bra bland de grova stenar, som är fyllning för vägen, som leder till reservatet. Såväl myskmåran som dvärghäxörten har vardera ytterligare två lokaler i socknen.

Svedjenävan är funnen två gånger. Vid båda tillfällena växte den på "störd", naken jord, där mänsklig aktivitet (vägdragning, skogsdikning) i mörk, solexponerad jord tydligen skapat förutsättningar för fröna att gro. Är det möjligen så som arten skall uppleva en renässans?

Till det trevligare den här säsongen hör Magnus Bergströms återfynd av tandroten i Värnabackarna. Den rapporterades 1956 från platsen av Folke Linder, som föreslog bildande av reservat på lokalen. Sedan expanderade industrin och området, som nu ligger bara drygt 100 m från stålverkets staket föll i glömska. Där finns en rest med ca 2 ha lundartad lövskog, där det rinner en liten bäck, kantad av strutbräken, och några surdrag dominerade av stinksyska och lundarv. På en höjd vid övergången till gammal betesmark, står en stor lind och i skuggan under den räknade vi i början av juni till 110 ex av tandrot, varav några tiotal stod i praktfull blom.

Tabellen nedan visar våra fynd av några andra hotade skogsarter

Art	Antal rutor där arten registrerats	Andel (%)
Spädstarr	8	11
Knärot	18	25
Vårärt	6	8
Ögonpyrola	12	17

Ängsarter

Under länsstyrelsens inventering av ängs- och hagmarker upptäckte inventeraren Stefan Grundström en äng vid gården Fäbods, öster om Skommarhyttan, där inslaget av för trakten ovanliga ängsarter är stort. Där finns rikligt med ängshavre och darrgräs och en mindre förekomst av knägräs. Ett sjuttiototal brudsporrar, varav en helvit, bestånd av jungfrulin och svartkämpar finns också liksom enstaka exemplar av blåsuga och fältgentiana.

Annars har det varit på de magra gräsmarkerna intill gamla körvägar, som vi hittat fältgentianan. Så växer den på den sedan gammalt kända lokalen på Körberget, i partier av vägen där inte grässträngen i mitten blivit alltför högvuxen. På samma typ av väg finns den också på Skållberget och på den rikaste lokalen, en igenväxande väg nordost om Malmjärn, där Doris och Per Wallberg fann den så sent som i augusti i år, med bortåt 500 ex, där många plantor är storvuxna (35-40 cm). Arten är också funnen i juli i år på fårbetesmark på gården Erik-Lars i Åsmundshyttan av Marianne Johansson.

Ängsgentianan växer tillsammans med fältgentiana på Körberget, med något tiotal ex. Vid hyttruinen i Vibyhyttan finns en större förekomst av ängsgentiana, några hundra exemplar.

Några övriga fynd gjorda 1986 och 1987

Kärrbräken växer i en flera meter bred bård vid södra stranden av den lilla tjärnen Tamsen, Ältebo, där den står tillsammans med bl a trindstarr och tagelstarr.

Blågröe, upptäcktes först i augusti 1986 på block och i rasbranter på Skållberget och 1987 i samma miljö på Storberget. Blågröet är med sin avvikande blågröna färg och sina styva strån, lätt att lägga märke till.

"Rajsvingel", är ett namn jag sett i boken Gräs och halvgräs i Nordeuropa. Det är namnet på en hybrid mellan engelskt rajgräs och ängssvingel. Det var ett gräs som förbryllade oss tills vi fick hjälp med artbestämningen av Roland Moberg. Den växer efter vägen till Vingesbacke.

Vårspärgel, är en art som vi länge letat efter och som vi till slut hittat på tre lokaler. Den största förekomsten finns på några märkliga urbergshäddar, som reser sig lodrätt ur en myrmark. De kallas Farmorskyrkeberget, och ligger öster om Baggå. Den finns också på häddar efter järnvägen vid Högståsen och på Bökesberg.

Äkta stormhatt, beskrivs av hembygdsforskaren William Eriksson i hans bok Torsåkers fäbodar, som speciell för bygden, med det lokala namnet Noaks duvor. Den har vi hittat förvildad på flera ställen intill gamla fäbodar och torp. Ett särskilt stor bestånd finns vid Gropbacka.

Åkerbär, där första fyndet för socknen gjordes på gräsbevuxen torvmark vid Lillfly, Hofors av Stig Högblom.

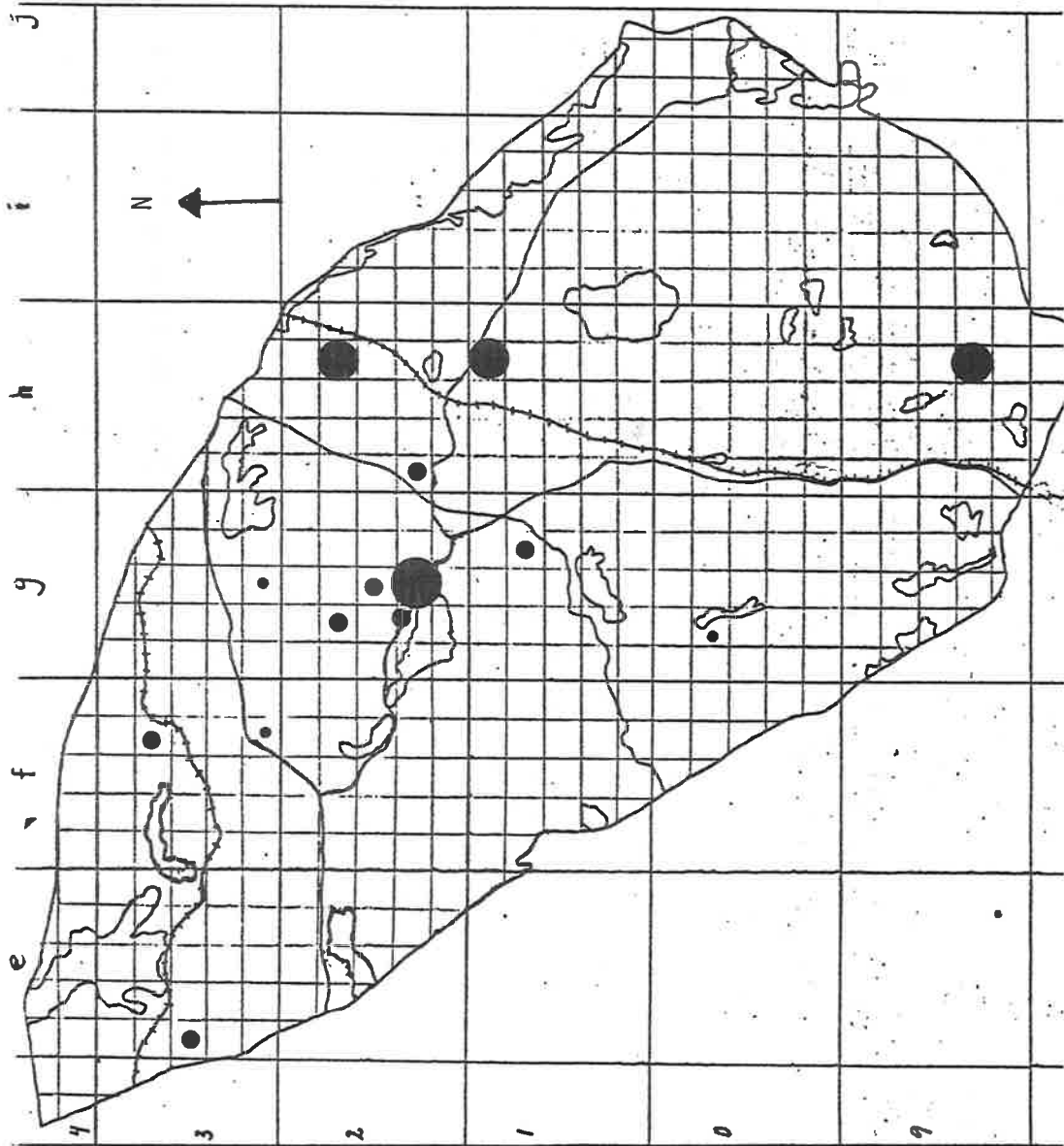
Sparvvicker, är heller inte tidigare rapporterad från Torsåker. Den växer vid Göskegruvan på gammal tomtmark och vid en vägkant i Långnäs.

Av veronikaarter har vi gjort en del udda och oväntade fynd. Under sommarkursen i fjol sågs glansveronika och trädgårdsveronika på ruderatmark vid det gamla virkesupplaget i Robertsholm. Vi såg också luddveronika på Nyhytte gård. I maj i år blommade rikligt med luddveronika på en obebyggd tomt i centrala Torsåker, och på granntomten, vid församlingshemmet, blommade samtidigt den storblommiga trådveronikan i gräsmattan.

Kanadabinka, växte i fjol efter ett industrispår till stålverket. Nu är banvallen utbytt mot grov krossad sten, där den knappast kan komma tillbaka.

(Hällmarker, där bergglim uteslutan-
de förekommer, hör
till de miljöer,
som specialstude-
rats, och som vi
förmodligen täckt
ganska väl.)

- 1- 10 ex
- 11-100 ex
- 101-1000 ex
- > 1000 ex

INVENTERING SÅ IN I HÄLSINGLAND

Jag älskar att inventera. Det är spännande, stimulerande och lärorikt. Spännande därför att varje ruta är från början en vit fläck på kartan där många överraskningar kan dyka upp. Stimulerande och lärorikt är det att iaktta de enskilda arternas miljökrav och arternas kombinationer till växtsamhällen. Med tiden lär man sig också förstå landskaps-historian genom att iaktta floran, vilken kulturanvändning som ligger bakom ett växtsamhälle och i vilken riktning en eventuell förändring är på väg. Med andra ord: de flesta växtsamhällen är resultatet av människans utnyttjande av landskapet för sin överlevnad. Utnyttjandet av landskapet ändrar emellertid ständigt karaktär och därigenom ändras också floran och vegetationen. Det motiverar i högsta grad den kartläggning av Sveriges flora som nu pågår i flertalet landskap. Vi behöver få en uppfattning om floraförändringens omfattning och riktning. Innebär den ett hot eller några risker i något avseende?

Ekorrhör i finnskogarna

Jag hade förmånen att inventera med urhälsingen Arne Sandström. Han var inte bara väl förtrogen med hälsingefloran utan också en person med stort kulturhistoriskt kunnande samt sprängfylld med historier och anekdoter om nybyggare, slagskämpar, tjuvskyttar och bygdeoriginal. Det framgick att de stora ödsliga skogsvidderna satt en markant prägel på människorna. Människorna å sin sida hade satt sin prägel på landskapet, vilket var den aspekt vi närmast kom i kontakt med. Resterna från den finländska invandringen till västra Hassela från slutet av 1500-talet kunde fortfarande avläsas i fäbodsrester, slätterängsfragment, torpgrunder och enstaka kvarvarande gårdar.

Liten Hasselaflora: ormröt, blåsuga, låsbräken, stagg, dagghåpa och brudsporre på väg ut. Contortataall på väg in.

Typiska påminnelser om en tidigare slåttermarksanvändning var t ex kombinationen av dagghåpa, stagg, ormröt, låsbräken, blåsuga, och brudsporre som uppenbarade sig i gläntor i skogen. Detta växtsamhälle är synnerligen hotat av spontan igenväxning av asp, björk, gran och tall eller av den planterade långbarriga Iggesundstallen, Pinus contorta. Iggesundstallen därför att skogsbolaget Iggesund tycktes äga all mark i Hassela och hade satsat på enorma planteringar med contortan.

Misshandel?

De tidigare olikåldriga barrskogarna med ögonpyrola, grönkulla, plattlumner, linnea, spädstarr m fl avverkas idag i allt snabbare takt och ersätts med likåldrig planterad barrskog. Det får vi förstå och acceptera. Men måste avverkningen och markberedningen vara så brutal med harvning, skyddsdikning, högläggning och hyggesplöjning? Är det verkligen de bästa metoderna även från långsiktig skogsekonomisk synpunkt? Och hur många örter och gräs finns kvar i framtidens skogar? Har inte undervegetationen någon betydelse för framtidens skogsekosystem dvs den totala samverkan och konkurrensen mellan olika organismer i en skog?

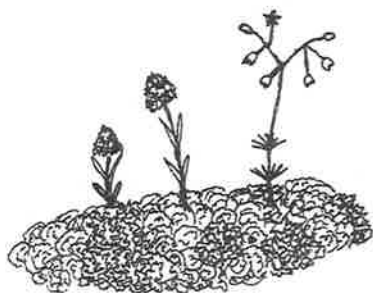
Fiskmyra och björnbrodd

Myrarna, de brunstreckade partierna på grönsaksbladet, kan bjuda på stora överraskningar. I vår ruta besökte vi en våtmark med den förväntningsfulla beteckningen "Fiskmyra". Där hade både fisk och de flesta myrväxter för några decennier sedan gett sig av. Hela våtmarksområdet var systematiskt avdikad och skogen stod dubbelt manshög och tät. Det är naturligtvis ett effektivt markutnyttjande, kanske också lönsamt och försvarligt. Frågan är vilken roll våtmarkerna spelar för vattenbalansen och artrikedomen?

En annan brunstreckad fläck på kartan hette Klösetjärn. Den visade sig innehålla bl a klubbstarr, vitstarr, myggblomster, björnbrodd, ullsäv och kärrspira. Därtill häckade sångsvan. Mångfalden var påtaglig och upplyftande. Vi borde spara mer myrmarker i skogslandskapet!

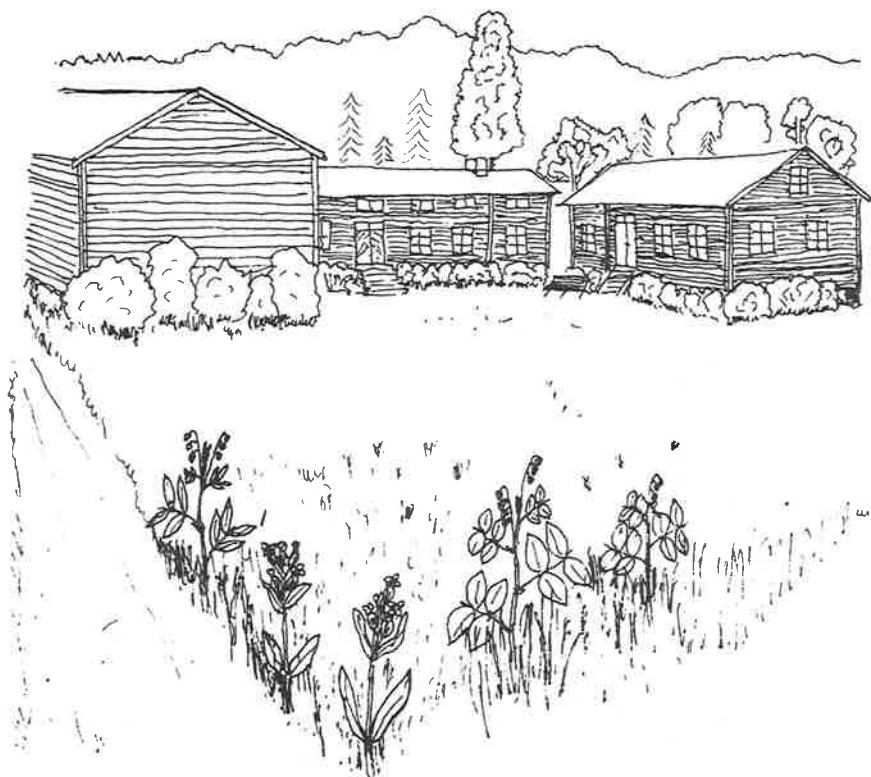
Fjällväxter i skogslandskapet

Flera fjällväxter har sin sydgräns eller sina utposter ner i Hälsingland. En del fjällväxter har utposter ännu längre söderut som t ex fjällnejlika. Mitt möte med fjällnejlikan i en av sina extrema miljöer i Hassela utgjorde en av veckans höjdpunkter. Vid vandring i en grovblockig granskog (där sträcka a - b på kartan i verkligheten är mer än dubbelt så lång) öppnade sig plötsligt ett stort sluttande stentorg med endast kvadratmeterstora kuddar av renlav och islandslav glest utspridda på hällen. När man kom närmare lyste emellertid ett flertal röda klot i kuddarna i praktfull kontrast.

Kuddar av renlav och islandslav med fjällnejlika och vårspergel.

Det var fjällnejlika på en av sina typiska växtmiljöer i skogslandet (andra miljöer kan vara sandiga älv- eller sjöstränder samt gruvslagghögar). Bredvid stod ibland en gracil och spretig nejliksläkting, vårspergeln. Dessutom behagade solen titta fram och värma upp våra våtkylda kroppar samt belysa vår exotiska växtplats med lämpligt fotograferingsljus. Tackar ödmjukast denna

Ersk-Mats hette en gammal finngård i vår ruta. Gården var under pietetsfull upprustning av hembygdsföreningen. Vi fann bl.a. fältgentiana, gökärt och vårärt på gården.

urblöta sommar! Till ljudet av de ängsliga varnande fjällvråkarna ovanför oss (bo med en unge) återvände vi på fjäderlätta steg genom "stenhiet" mot en försenad lunch.

Inventera är kvalificerad avkoppling för en stressad tjänsteman. Tack GÄBS för en underbar vecka. Nu ser jag förväntansfullt fram emot Flora över Hälsingland.

Skånska hälsningar

ROLAND LYHAGEN

Roliga fynd från Hornslandet.

Halvön Hornslandet ligger ca 1,5 mil öster om Hudiksvall och är flitigt utnyttjat som fritidsområde. Marken ägs nästan helt av Demonverket och skogsbruket är intensivt. Naturvårdshänsyn märks det mycket lite av, trots att Hornslandet av markägaren ofta framhålls som ett paradexempel på anpassat skogsbruk.

Jag och Mats Gustafsson har ägnat en hel del tid under somrarna 86 och 87 åt att inventera halvön för Hälsingefloraprojektet. 1986 resulterade i en närmast ohygglig bunt listor och sistlidna "sommar" gjorde vi en del kompletteringsturer.

I nr 3:86 av "Växter..." berättade vi allmänt om Hornslandet, om trevliga lokaler och om intressanta fynd. Här tänker jag fortsätta med att räkna upp fler trevligheter från somrarna som gått.

Lind

Två tidigare okända förekomster hittade vi 1986.

Båda ligger i SV-vända sluttningar på halvöns västsida. Dels Långrävelsbergets rasbrant och dels en brant mellan Sandviken och Långrävelsberget. Alla kända Lindförekomster finns på fig. 1.

Aspgelelav (Collema subnigrescens)

I Långrävelsbergets rasbrant hittades även denna lav på aspar och på den mossiga klippväggen. Den har uppmärksammats i "Flora-vård i skogsbruket" som en av de arter som starkt missgynnas av det moderna skogsbruket. Växt-platsen är som väl är klassat som impediment.

Strutbräken

Flera ställen efter Stråsjö-bäckens nedre lopp inne i Arnö-vikens samhälle.

Bergmynta

I aspbeväxt brant norr om gården Nordanå i Arnövik. På samma lokal växte även Flenört.

Svärdslilja

"Liljornas dal" NV om Målbo-sjön som den kallas av skogs-folket, nämnde vi om i den före gående artikeln. Förutom detta kärr finns Iris i en av de nordligaste småsjöarna på halvön, och efter Pulsarvsbäckens nedre lopp (där hittad av DIN 1983). Lokalerna utmärkta på prickkarta fig. 2.

Kustarun

Getviken, Kuggörarna. (Kuggörarna är ett intressant ställe ur naturskyddsteknisk perspektiv. Det är det enda av domänreservaten där avverkning uttryckligen inte ska äga rum enligt reservatsföreskrifterna. Öngallrades kraftigt 1985 eller möjligen redan 1984.)

Smalfräken

Strandäng, Hölik. Hittades av Mats G. under försommaren när han kompletteringsletade efter klapperstarr (som han också hittade, naturligtvis.)

Fig. 1.
Lindförekommster

Fig. 2.
Svärdsliiljeförekommster

Till slut vill jag framhålla vikten av att vi som ofta är ute och hittar skyddsvärda lokaler i högre grad än nu informerar markägaren om stället naturvärde.

Under mina och Mats G-s samtal med kronojägmästaren insåg jag att skogsbrukarnas okunskap kan användas som ett utomordentligt bra svepskäl för att inte ta naturvårdshänsyn. "Vi försöker verkligen att ta all hänsyn som krävs, men ibland sker tyvärr misstag eftersom vi inte känner till alla områden i detalj".

Jag tror inte att rapportering gör att det verkligen tas hänsyn, men då kan man i alla fall påtala felen från ett bättre läge. Svepskälet är svårt att använda om lokalen är känd.

Mats Wedin

PS. När man sitter i redaktionen får man stora möjligheter att snabbt komplettera upp insända artiklar. Här vill jag snabbt i anslutning till Björn Wannbergs artikel redovisa Hornslandets Vitblärelokaler. Varsågod! DS.

Vitblära Efter Mörtsjövägen.
Arnövikens, avfallsplats i anslutning till bebyggelse.

GALIUM SUECICUM, BACKMÅRA, I ÄNGERSJÖ

Släktet *Galium*, måror, omfattar i Europa 145 arter och bjuder alltså på artbestämningsproblem. Här i Gästrikland och Hälsingland brukar inte detta släkte vara ett av dem, som håller oss vakna in på nätterna. Efter några års inventerande vet man ganska väl vad man har att vänta i olika biotoper, och sällan dyker det upp något avvikande.

På åker finner man snärj- och småsnärjmåra. Vitmåra finns på älvstränder och gammaldags ängsmark och betesmark. Stormåra växer på allsköns kulturpåverkad mark, fast den ännu på 1920-talet var en ovanlig art. Gulmåra finns på havsstrand och torrbackar. Vattenmåra trivs på alla slags våt mark utom mosse, dvärgmåra på gungfly, utom de mest sura och näringsfattiga. Myskmåra växer på block nedom bergbranter och sumpmåra på fuktig gräsmark och på ängsmark, där den även finns i torr miljö.

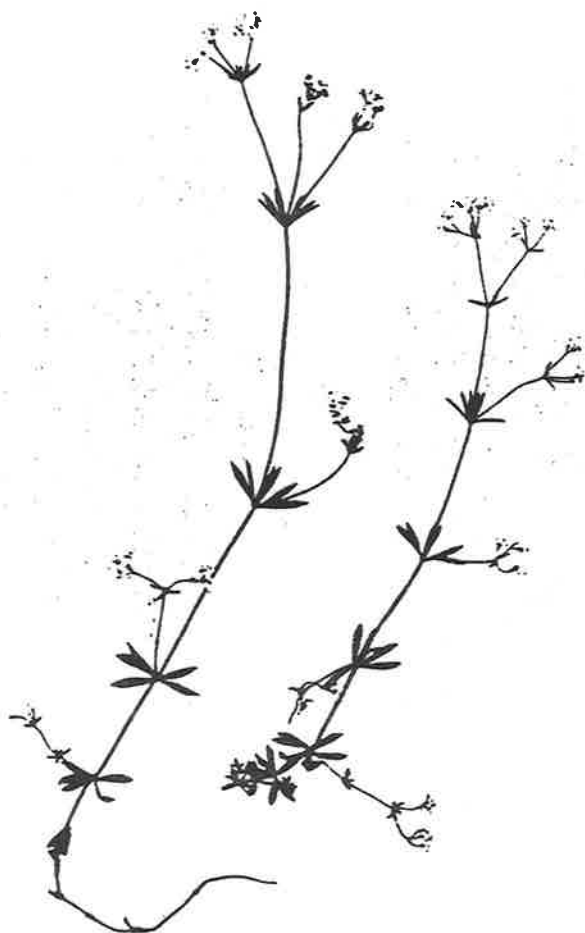
När Reseda Engquist i Ängersjö vid vår inventerarträff 1985 påpekade, att det växer en liten vit måra i gräsmattan vid skolan, var det därför sumpmåra man först misstänkte. Den såg också ut så vid första betraktandet, men var helt kal på stammen. Bestämningstabellen ledde fram till *G. pumilum*-gruppen, och rimligen borde det ha varit just arten *pumilum*, eftersom den är införd i landet med gräsfrö.

Emellertid saknades utvuxna frukter, och det var svårt att avgöra, om papillerna skulle bli låga eller höga. Nu har jag emellertid dels jämfört denna kollekt med material i Fytoteket i Uppsala, dels fått material med något mer mogna frukter. Det visar sig då, att måran från Ängersjö överensstämmer bättre med *G. suecicum*, backmåra, än med *G. pumilum*. Ingen av dessa arter har tidigare rapporterats från landskapet. De närmaste fyndorterna för *G. suecicum* finns enligt Hultén i Västergötland.

Av bilderna här intill framgår inte vissa detaljer: Stammen är helt kal, medan bladen i kanten är glest håriga, med styva, mot bladbasen riktade hår. Frukternas papiller överensstämmer väl med bilden i Krok & Almquist, senaste upplagan.

Beträffande artens historia på växtplatsen kan Reseda Engquist berätta följande. Skolan byggdes 1887. När hon flyttade dit 1951 fanns kring skolan en förvildad trädgård med gångar, gräsmattor och rabatter, som man anlade trädgårdar kring sekelskiftet. Måran växte där redan då. Det är alltså sannolikt, att den kommit dit med gräsfrö för länge sedan.

Anders Delin

Blommor, X 1.4

Hela plantor,
naturlig storlek

Lovande lavförsök.

Efter att i 10 år ägnat en del av fritiden att studera och lära sig känna igen fanerogamer och trott sig kunna detta, (åtminstone länets) så har man tänkt sig utöka naturkunnandet med kryptogamer. (så länge det åldrande intell-ektet räcker) Svampar, mossor eller lavar var frågan. Det blev lavar, för svamparna "blommar" så kort tid och mossorna har tråkigt nog bara en färg, levermossorna knycklar ihop sig för lampvärmens i stereolupen, innan man hinner bestämma sig vilken art det rör sig om. Lavar är lätta att samla, tar liten plats och behöver ej pressas och håller sig i nästan konstant form. Att titta på lavar i 20-40 gångers förstoring är som att titta på modern konst, men som man i stället förstår och tjusas av.

Jag började med att samla trattlavar Cladonia-arter, där det gick att urskilja ett 20-tal arter av det 70-tal som är beskrivna i SBT 1981 Carlin. Det gick alltför fort, så en del namn tyvärr fallit i glömska, men kanske återkommer vid en repetition. Sedan kom Moberg-Holmåsens fantastiska pionjärarbete med dess lavflora i färgfoto, väl till pass när det gällde de vanligaste av sköldlavar, näver-, blås-, stock-, tagel-, skägg-, ren-, navel-, filt-, och vägglavar. R. Moberg har ju doktorerat på rosettlavar av släkterna Physcia, Phaeophyscia och Physconia och hans avhandling har han gett mig. På de utbredningskartor som där finns (tillkomna genom studier i litteratur, herbarier och exkursioner?) så finns inget rapporterat från Söderhamns Kommun, så här fanns ju chansen att göra "fynd". De flesta av de här lavarna finns i kulturbygder och där de öppet stående asparna nära åkerbruk verkar vara ett bra substrat. Så må asparna länge leva. "Mobergslavarna" som jag funnit i Söderhamn är väl alla tämligen allmänna men ibland hittar man någon som är lite avvikande och då skenar fantasin iväg

och man tror sig hittat en raritet, men än har icke så skett. De lavar som jag funnit av dessa släkten är *Phaeopnyscia ciliata* aspranslav, *orbicularis* kranslav, *sciastra* mörkkranslav, *Physcia auscendens* njälmrosettlav, *aipolia* rosettlav, *caesia* stoftlav, *cupia* mångformig kranslav, *stellaris* stjärnlav, *tenella* finlav, Varitet marina, *Physconia perisidiosa* fjällig dagglav, *enteroxantha* gulkantad dagglav, *pulverulacea* dagglav. Av dessa utnämns hjälmrosettlaven som den vanligaste.

Chaenotheca xyloxena
1,3 mm hög. Wedin 616
Inventerarträffen -87.

Under GÅBS Gävle-vecka kom lavexperten Anders Nordin då vi var vid Testeboån med en ekparkbit innanållande en sällsynt knappnålslav *Coniocybe coniopnea*. Kunde det vara något att studera. knappast. För att intressera sig för något så är det lättare och roligare om det är utförligare beskrivet och gärna med foton eller teckningar, så jag erinrade mig att knappnålslavarna var beskrivna av Leif Tibell i SdT 1977-1980. Det började lite trevande, för de första knappnålarna jag insamlade var ingen lav utan en svamp. På en ruttnande stubbe växte denna svamp i massor och var ca:2 mm med svart skaft och avsmalnande upptill med en rund hatt innanållande bruna sporer. När sporererna fallit ur återstår ett grått nystan. Någon läsare kan ge mig namnet på denna svamp? Nästa försök var en ganska grov svartbrun knappnål med gråaktig bål och på ytan på en del av knapparna fanns en gul beläggning. Det stämde bra med beskrivningen av *Calicium adpersum*, i så fall ett fint fynd då den skulle växa på gamla ekar i S.Sverige. Anders Nordin hjälpte mig ur den villfarelsen och konstaterade att det rörde sig om en vanligare art *Chaenotheca ferruginea*,

vars teckning i SBT inte alls stämde med mina ex. När man lärde sig att *Calicium* var svarta, *Chenotheca* var bruna och *Coniocybe* var ljusbruna och ljusgröna gick det lättare. Det är som med kärlväxter att man måste se dem flera gånger för att de skall fastna i hjärnkontoret.

Här följer en lista på de arter som jag tror mig ha examinerat rätt, (Ny) betyder att de ej är rapporterade från Hälsingland: *Calicium denigratum*, *glauccellum* svart spiklav, *parvum* liten spiklav (Ny), *salicinum* (Ny), *viride* grön spiklav (Ny), *Chenotheca brunneola* (Ny), *carthusiae* (Ny), *chrysocephala* grynig nållav, *ferruginea*, *phaeocephala* brun nållav (Ny), *trichialis* grå nållav, *xyloxena* (Ny), *Coniocybe coniophea* rödbrun knappnålslav (Ny), *Fufuracea* ärgnål, *gracillima* brunpuorad nållav (Ny), *Cyphelium inquinans* sotlav, *tigillare* ladlav, *Microcalicium ahlneri* kortskaftad ärgspik (Ny), *suspedicellatum*, *Thelomma ocellatum*. Som framgår har alla inte något svenskt namn. För att vara riktigt säker på arterna så bör man göra mikroskopiska undersökningar

Cyphelium inquinans

Ca 1 mm breda huvuden.

Wedin 624. Inv.träffen -87

av bl.a. sporer och något mikroskop finnes ännu i min ägo. Jag fodrar inte att detta skall vara så läsvärt för alla men eftersom de här uppräknade arterna med ett undantag är funna på gamla stubbar och ladors omålade skuggsida, substrat som är i försvinnande, så att om någon inom 50 år råkar läsa denna artikel så finns det kanske inga stubbar och lador att leta lavar i. Stubbrytningen tycks ha ökat och den maskinella kapningen av träden sker nästan nere vid marken. Ladorna som förvaringsplats försvinner ju också. I gamla lador har jag sett att man förvarar gamla jordbruksredskap, som skattar åt förgängelsen när taken

störta in. Finns det något jordbruksmuseum för gamla redskap, slädar och gagnar. Undantaget lavsubstrat är en lind i Lindefallet där det växte *Coniocybe coniophea*. Denna lav växer på ädelträd i södra Sverige men är också känd från 4 platser i Norrland (undantaget Gästrikland) då på gammal ved i åldrig barrskog. Vanligast i kommunen är *Calicium trabinellum* och *Chenotheca trichialis* på stubbar och *Cyphelium inquinans* på lador. Eftersom *Calicium trabinellum* är så pass vanlig men saknar svenskt namn döper jag dig härmed till svartgul spiklav. Den närstående arten *Calicium glaucellum* bör då heta svartvit spiklav.

Calicium trabinellum
0,8 mm hög. Wedin 589.
Inventerarträffen -87.

Några av knappnålslavarna är upptagna i "Floravåro i skogsoruket" bl. a. *Calicium parvum* som växer på stora tallar i höglänt terräng. Var finns den skogsbrukare som spar en tusenkronorställ för att där växer några för ögat närmast osynliga lavar? En lav (eller halvlav) har ju fått sitt namn (Sten Ahlner) av en av våra medlemmar *Mickrocalicium ahlneri*. Den växer på de fastare delarna av brunröteangripna barrträdsstubbar och torrakor samt grönsvart till färgen. Utöver dessa arter har jag sett *Coniocybe gracilentia* smalskaftslav, pallida och *sulpnurea* i Sävasjöns naturreservat samt *Calicium aspersum* gulpuorad spiklav i norra Uppland. Nordgränserna för vissa kärlväxter har ju flyttats till Söderhamn, så risken sker att så blir fallet även med lavar. T.ex. Silverlav *Parmelia tiliacea* och Klotterlavar *Opegrapha*. Tittar man på lavarna i stereolup så dräller det av småkryp, en del kilar som råttor och en del verkar vara malplacerade och har svårt att ta sig fram i för dem svårframkomlig terräng. Den kända lunglaven är ju på tillbakagång

men tyvärr tog jag en lönnbarksbit med denna lav hem till samlingarna och i barkspringorna fanns små Kochenilröda punkter som jag tänkte var förökningskroppar till någon lav, men så kom där fram en liten genomskinlig insekt, där man kunde se två röda punkter i bakkroppen. Här var tydligen äggläggning på gång. Samma färg som på en trattlav som heter Kochenillav och som fått sitt namn av en lus som man framställt färg av. I min okunnighet så tänkte jag att detta var en sådan lus, men efter att ha konsulterat ett lexikon, så har denna lus odlats i Spanien och hemtagen från Mexico och är nästan centimeterstor.

En annan gång tog jag i halvmörkret en aloit med en prickig "lav" på, men det visade sig i stereolupen vara sköldlöss som först lagt ägg och sedan sprutat en hinna över och sedan dött. För man ser tydligt kroppsskalet.

Lavarna är också indikator på den alltmer försurade miljön i städer och fabrikkssamhällen där många lavar har försvunnit eller minskat, en sak som vi kanske får återkomma till.

När "Hälsingefloran" är klar kanske det blir fler som ägnar sig åt lavar. Det finns ju ungefär lika mycket lavar som kärleväxter i Sverige ca:2000 och är väl lite svårare att lära sig mycket på oristande litteratur, men det kanske kommer t.ex. är visst en nyckel för det vackra och artrika Lecanorasläktet på gång.

Ake Ågren.

Torvtaket är egentligen ett jordtäckt tak. Jorden skyddade den björknäver som förr användes till tätande skikt. Man tog upp grästörv med jord från en flera år gammal åkervall och lade två varv på taket, det undre varvet upp-och-ner. Då blev jordlagret 15-20 cm djupt och grönskade bra. Ett sådant torvtak väger minst 200 kg/m² och takkonstruktionen måste byggas stadigt.

Det går också att ha tunnare och lättare jordskikt. Ett tak grönskar efterhand även utan jord - om taklutningen och materialet tillåter löv, barr och damm att ligga kvar. Jag har provat med 5 cm jord, då blir taket visserligen känsligt för torka och man kanske vill vattna ibland. Men man får en mer spännande blandning av torrbyggande växter.

Till underlag har enklast använts tjock, underhållsfri takpapp. Förr använde vi vågig eternit men numera är vågig, styv plast ett utmärkt underlag som skyddas mot åldrande av jorden. Vid takfoten måste man förankra med en stock eller plank. Många andra tekniska detaljer behöver man också tänka på.

Torvtaket som växtmiljö beror mycket av den yttre miljön. Finns det delvis skuggande träd intill blir det lättare för takets växter. Husets orientering betyder en del. Ligger taknocken i riktning nord-syd blir båda sidor tämligen likvärdiga i sol och torrhet. Nocken är alltid torrast och fukten ökar neråt takfoten.

Så, äntligen kommer vi till växterna på taket. Nästan allt kan växa där, fast olika bra förstås. Jag har misslyckats med lummerväxter och en del små vårlökar som troligen inte tålde -20°. På taket blir det vintertid bittert kallt eftersom markvärmén är långt borta. Men några botaniska tulpaner överlevde i flera år. Alla vanliga skogsträd fröar in sig och trivs alltför bra. Enar kan vara dekorativa. En liten tall klarade sig flera år i bara 5 cm jord på ett sydvänt torvtak. Det taket var svårt att befolka på sydsidan. De första åren blommade bara åkerviolen, *Viola arvensis* och backtrav, *Arabis thaliana*, båda som ettåriga. Jag lade därför dit några glesa skifferbitar och planterade *Sedum*arter och taklök i skifferplattornas kanter. Numera grönskar och blommar det och kvickroten har vandrat in över nocken från norrsidan där jag får beskära skogen av björk och rönn emellanåt.

Ett par arter uppskattar jag särskilt som torvtaksväxter. Den ena är grässtjärnblomma, *Stellaria graminea*, som sträcker ut sina skira slöjor över takfoten både sommar och vinter. Den har bott där i 50 år och klarar att trängas med alla gräsen. Den andra växten är smultronet, *Fragaria vesca*, som hänger ner sina revor från takens gavlar, med ett dussin fina rosetter

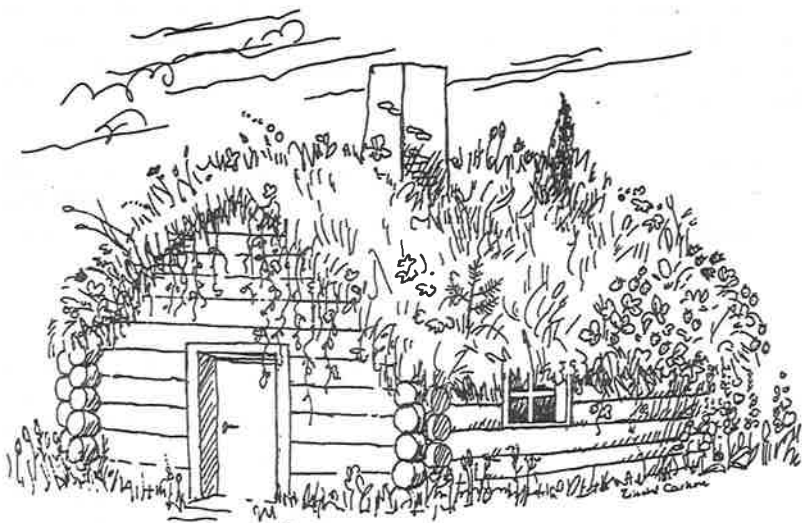
på. Smultron är torktålig och överlever i utsatta lägen om inte gräsen blir alltför påträngande. På nordsidor i fuktigare miljö trivs jordrevan, *Ajuga reptans* så bra att också den bildar ridåer av hängande revor varje sommar.

Av torrbyggare har nämnts *Sedum* och *Sempervivum*, men backtimjan, *Thymus serpyllum* försvararsin plats med den äran och stensöta, *Polypodium vulgare* liksom lingon, *Vaccinium vitis-idaea*, är gröna året om. I skogsmiljö fröar skogshallon, *Rubus idaeus* snabbt in sig och måste kanske hållas efter.

Prästkraze, *Leucanthemum vulgare*, trivs ofta bra, liksom lilla blåklockan, *Campanula rotundifolia*. Mjölön, *Arctostaphylos uva-ursi*, liksom höstljung, *Calluna vulgaris*, överlever men visar ingen stark tendens att breda ut sig som man ser i naturen. Kanske har de båda ett behov av att gå djupt med sina rot-system.

Gräsen är ett kapitel för sig. Många medelstora och småvuxna gräs trivs på taken. Där finns ängsgröe, *Poa pratensis*, ängssvingel, *Festuca pratensis*, fårsvingel, *Festuca ovina*, rödven, *Agrostis tenuis* och hundäxing, *Dactylis glomerata*. Kvickroten, *Elymus repens*, har kanske största förmågan till konkurrens och dess rötter binder ihop torven i en seg rotfilt. Rölleka, *Achillea millefolium*, är också ofta envist med bland gräsen.

Det här regniga året har fjällbruden, *Saxifraga cotyledon* blommat på ett av mina torvtak och sedan har en vit ärenpris, *Veronica officinalis* plötsligt vandrat ut över hela taket.

Text: Arne Strömberg, Uppsala

Teckning: Elisabet Carlsson, Stockholm

FJÄLLÖGONTRÖST - ETT LOKALTIPS

Släktet ögontröst (Euphrasia) har rykte om sig att vara "svårt". Under de senaste somrarna har jag roat mig med att samla in ögontröst på de platser jag sett dem, för att om möjligt försöka bringa någon ordning i det hela. Kollektionerna ligger just nu hos Tomas Karlsson i Lund för granskning. Jag vill inte föregå Tomas resultat, men trots allt vill jag ge ett tips om växtplats för fjällögontröst (Euphrasia frigida) med anledning av ett fynd på Korpåsen, Hassela, under botanikdagarna i slutet av juli.

Korpåsen är rik på frodiga ängsmarker. I början av vår vandring gick vi på fuktig mark, där en liten bäck rann. Intill bäcken växte ögontröst i glesa bestånd, vilket fick mig att reagera eftersom jag ej sett ögontröst på så kärrartad mark tidigare. Blommorna var mindre än på vanlig ögontröst (Euphrasia stricta var. stricta), dvs under 6 mm, vita och blommornas stödblåd var utan glandelhår (vilket vanlig ögontröst oftast har i våra trakter). Dessutom var det få ledstycken (4 eller mindre) under nedersta blomman. Det stod då klart att det var fjällögontröst.

Fjällögontröst har av GÄBS tidigare påträffats i sand eller grus vid Mellanljusnan mellan Färila och Laforsen (ett handfull lokaler) samt på havsstränder. På dessa platser kan även andra ögontröstarter förekomma.

Slutsatsen blir att upptäcker man ögontröst på kärrängar bör man inte rutinmässigt notera det som en Euphrasiaz (obestämd ögontröst) utan kontrollera dem extra noga, troligen är det frågan om fjällögontröst. I vart fall har jag inte sett någon annan ögontröstart på sådan mark i Hälsingland. Det vore intressant att veta om någon annan GÄBSare har liknande erfarenheter.

Bengt Stridh

Arbrå söndag den 1/11

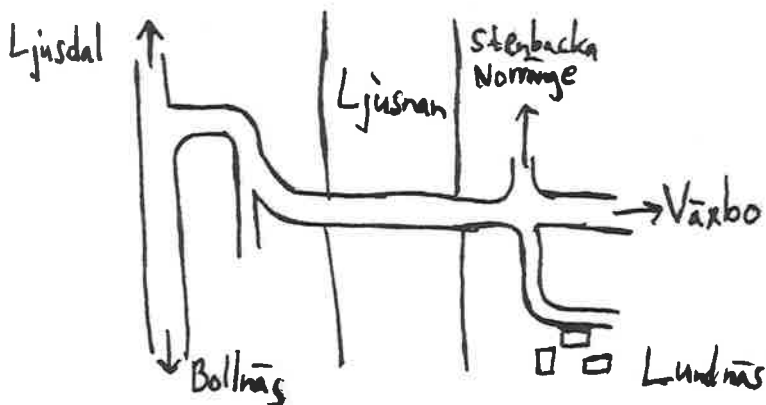
Det årliga höstmötet äger som tidigare år rum hos Anders Delin på Lundnäs i Arbrå (se kartan). Vi samlas 10.00, lunch intas på Arbrå värdshus.

Syftet med mötet är att träffas och gå igenom sommarens fynd, i form av pressade växter eller foton. Här kan alla som funnit obegripliga konstigheter i markerna få hjälp med bestämning!

Eftersom Sällskapet planerar att ge ut en ny vykortsserie vill vi särskilt gärna se snygga diamotiv med stark anknytning till länet. Max 20 bilder per person ! Bildvisning anordnas under dagen.

Dubletter av pressade växter och foton kan överlämnas till GÄBS samlingar. Märk materialet ordentligt (vetenskapligt namn, fyndplats så noga som möjligt, kartkoordinater enligt RUBIN) och gärna en kort biotopbeskrivning och andra viktiga detaljer.

Alla intresserade hälsas hjärtligt välkomna!!

KALENDARIUM

Början Mosskurs, någonstans i Hälsingland
av okt Separat kallelse kommer.....

Sö 1 nov Höstmöte
 Lundnäs, Arbrå. Start kl. 10.00 (se s 39)

To 7 jan 1988 * * * * MANUSSTOPP * * * * *

Februari 1988 Nästa nummer utkommer

